

([iňlis dilinde](#) - **Newton Isaac**) Mehanikanyň we [astronomiýanyň](#) teoretiki esasyň döreden, [bütindünýä dartys kanunyny](#) açan, [differensial](#) we [integral](#) hasaplamany ([G. Leybnis](#) bilen bir hatarda) işläp düzen, zerkal teleskopy oýlap tapan iňlis fizigi we matematigi. Ol optikadan möhüm eksperimental işleriň hem awtorydyr. Nýuton fermeriň maşgalasynda dogulýar. Nýutonyň kakasy onuň dünýä inmeginiň önüsyrasy aradan çykýar. 12 ýaşynda Nýuton Grantem mekdebinde okap başlaýar. 1661-nji ýylda [Kembrij uniwersitetiniň Triniti kollejine](#) *subsýzer (gazanç üçin kollejdäki ýumuşlary ýerine ýetirýän garyp talyp)* hökmünde girýär. Bu ýerde onuň mugallymy belli matematik [I.Barrou](#) bolupdyr. 1665-nji ýylda Nýuton uniwersiteti gutaryp, [bakalawr](#) ylmy derejesini alýar. Ol 1665-1667-nji ýyllarda differensial we integral hasaplamalary döretmegiň esasy ideýalaryny jemleýär, zerkal teleskopy oýlap tapýar, bütindünýä dartys kanunyny açýar we ýagtylygyň dargamagy baradaky tejribäni geçirýär. 1668-nji ýylda Nýuton magistrlik derejä mynasyp bolýar. 1669-njy ýylda Barrou oňa fizika-matematika kafedrasyny berýär we Nýuton onda 1701-nji ýyla çenli işleýär. 1687-nji ýylda Nýuton “Natural filosofiýanyň matematiki başlangyçlary” diýen uly işini çap edýär. 1699-jy ýylda zikgehananyň ömürlük müdiri bolýar. Ol şol ýylda [Pariž](#) Ylmy Akademiýanyň daşary ýurtly agzasy bolup saýlanlyýar. Nýuton iňlis milli panteonynda jaýlanýar. Nýutonyň ylmy döredijiliginiň iň ýokary belentligi “Başlangyçlardyr”.

Onda Nýuton özünden öňki alymlaryň ([G.Galileýiň](#), [I.Kepleriň](#), [R. Dekartyň](#), [H. Gyúýgensiniň](#), [J.Borelliniň](#), [Gukuň](#), [E.Galleyiň](#) we başgalaryň) işlerini we öz hususy barlaglarynyň netijelerini jemleýär. Şeýlelikde, ol birinji gezek ýer we asman mehanikasynyň ýeke-täk düzgünleşdirilen bitewi sistemasyny döredýär. Ol sistema soňra tutuşlygyna klassyky fizikanyň esasyň düzýär. Nýutonyň bütin ömründäki işleriniň netijeleri onuň “Natural filosofiýanyň matematiki başlangyçlary”, “Tükeniksiz köp agzaly deňlemeleriň kömegi bilen analiz”, “[Flýuksiýa metody](#)...”, “Egrileriň kwadraturasy barada oýlanma”, “Üçünji tertipli egrileri sanamak”, “Ählumumy arifmetika”, “Tapawutlar metody” we ş.m. işlerinde jemlenendir.

Farida KASIMBAYEWA
Türkmen oba hojalyk institutynyň
Daşoguz agrosenagat orta hünär okuw mekdebiniň
Oba hojalygynyň elektrifikasiýasy we
awtomatizasiýasy hünäriniň talyby